

גניבת פחות משוה פרוטה

נחום רקובר / מרכז הרב

לזכר נשמת רע"אהוב אברהם יצחק ז"ל.

הגמרא בסנהדרין דף נ"ט. אומרת: "ליכא מידעם דלישראל שרי ולעובד כוכבים אסור, ולא, והרי פחות משו"פ, התם משום דלאו בני מחילה נינהו". ובעוד שמכאן משמע שגזילת פחות משוה פרוטה "שרי" הרי הגמרא בדף נ"ז ע"א אומרת שכיו"ב של גזל הוא פחות משו"פ, שישראל בישראל אסור.

ה"יד רמה", בסנהדרין נ"ט, מתרץ את הסתירה בכך, שהגמרא בדף נ"ז היא רק אליבא דרב פפא ואילו מדף נ"ט משמע דלא סבירא לן כותיה, כלומר, שמשמע שלדעתו סתמא דגמרא שפחות משו"פ מותר. (ועיי"ש שדוחה את ישוב הסתירה ע"י כך שנאמר שר"פ מדבר לכתחילה ולכן אסור, ואילו הגמ' בדף נ"ט מדברת בדיעבד, לאחר הגזילה, שאז לישראל מותר להשאיר את הגזילה בידו מאחר והגגזל מוחל, מאחר ופשט הגמ' לא משמע כן, ואף מנ"ל שלעכו"ם אסור להחזיק את הגזילה בידם, וחייבים להחזיר).

ואף מרש"י משמע שאין איסור בפחות משו"פ, שאומר: "שאף ישראל נצטוו על הגזל, אלא שפחות משו"פ אינו נחשב גזל בעיניהם, שעוברים על מדתן שרחמנין הן, ומוחלים על דבר קל, אבל בניגח אכזרים הם (דף נ"ט. ד"ה משום דלאו).

אמנם בדף נ"ז אומר רש"י: צערא בשעתא מי לית ליה? הלכך גזל הוא, אלא שאין ביד של ישראל נזקקין להשיבו, ובתר הכי מחיל, ובישראל בישראל נמי אסור, ומעבר לא עבר, דכתיב לא תגזול — והשיב את הגזילה, אמרתי דהישבון קרי גזל ואידך לא... עכ"ל. אך נצטרך לומר שדברים אלו הם רק לדעתו של רב פפא. (עיי' ב"תורה-תמימה" (ויקרא ה', קל"ח), שרוצה לעשות נפק"מ בין אם לומדים שאין צריך להשיב מדרשה כרש"י, או מדין מחילה, בגזילה מחש"ו שאינם בני-מחילה; אך הרי אף רש"י מסתמך על מחילה. אא"כ

נאמר שאם לומדים מדרשה, אז אין מסתכלים על המקרה הפרטי, אם היתה מחילה אם לאו, אלא על דבר שבדרך כלל מוחלים, הוא מידי דאינו בר השבה). ברם, אין הכרח בפירוש זה בדברי רש"י, כי יתכן שמה שאומר "אינו נחשב גזל בעיניהם", שאיננו נחשב כגזל לדרוש את השבתו. וראה בשו"ת "מחנה-חיים", שר"ל שלרב פפא המחילה היא אחרי הגזילה, ולגמרא בדרך ג"ט לפני הגזילה, אך דוחק הוא להעמיד המחלוקת בשאלה: אימתי היא המחילה.

הרמב"ם פוסק "כל הגונב ממון משו"פ ולמעלה עובר על לא תעשה" (פ"א מה' גניבה הל"א), ובהלכה הבאה: "אסור לגנוב כל שהו דין תורה" (הל"ב). וצריכים לומר לדעת הפוסקים שפחות משו"פ אסור, שהגמ' האומרת "שרי", אינו אלא שאינו עובר על הלאו, ולא שיש היתר גמור, או כאותו פירוש שדוחק הרמ"ה. ויעיין ב"כנסת-הגדולה" חו"מ סימן שנט' הגה' ב"י אות א'. המ"מ אומר על האיסור לגנוב כל שהו: "דין פחות משו"פ בממון כדין חצי שעור באיסורין". כלומר, שה"לאו" חל רק על ה"שיעור" של פרוטה, ושיעור זה ניתן למשה מסיני, אלא שאסור בכ"ש, כשם שבכל איסור חל האיסור אפילו על חצי-שיעור. וכן אומר ה"חינוך": מדיני המצוה שאמרו רז"ל שאיסור דאורייתא לגזול אפילו כל שהו, אבל לאו דלא תגזול אינו חל אלא בשוה פרוטה, כי התורה לא תחייב אלא בדבר שבממון, ופחות משו"פ אינו נקרא ממון, אבל מ"מ אסור הוא ד"ת כמו חצי-שעור שאין לוקין עליו והוא איסור תורה (מצ' רכ"ט). ועיין במנ"ח (מצוה ק"ל) שלדעתו, בעוד שלרמב"ם איסור כ"ש הוא מדין חצי-שיעור ולכן לא יהא דין השבה, כי אין מצות עשה בח"ש ואפילו אם לא היתה מחילה כגון בחש"ו, בעוד ש"לחינוך" שאומר: "כמה תהיה הגזילה שיתחייב הגזול להשיבה, כל גזילה ששו"פ, אבל פחות מכאן אעפ"י שעבר על איסור תורה אינו בתורת השבה, לפי שישראל בני אברהם יצחק ויעקב נדיבים בני נדיבים הם, וידוע הדבר שכל שהוא פחות משו"פ אפילו עני שבישראל, מכיון שנגזל ממנו מוחל אותו ואין חפצו אחריו כלל". הרי שבמקום שאין מחילה יש דין השבה; אך, הרי כמו ש"לחינוך" (במצוה רכ"ט) אמר שאין איסור בגלל שזהו כמו חצי-שיעור ואעפ"כ תולה הדבר במחילה, וא"כ נאמר כן אף להרמב"ם. ויתכן לומר כי מצות השבה אינה, מאחר והגניבה פחות משו"פ ואילו המחילה היא שמותר להמשיך ולהחזיק בממון, ולא יהיה זה ממונו של הנגזל בידו של הגזולן (ועיין במחנ"א הל' גזילה סימן א').

ג. משנת הרב

THE END